

به نام خدا

روش تحقیق در علوم رفتاری

دکتر ابوالقاسم اکبری

دکتر مینا اکبری

نشر رشد و توسعه

سرشناسه: اکبری، ابوالقاسم، ۱۳۳۱ -
عنوان و پدیدآور: روش تحقیق در علوم رفتاری / ابوالقاسم اکبری - مینا اکبری.

مشخصات نشر: دماوند: رشد و توسعه، ۱۳۹۹

مشخصات ظاهری: و، ۲۵۶ ص.: جدول، نمودار.

شابک: ۹ - ۲۱ - ۶۱۴۹ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - 9-21-6149-600-978

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. (۲۵۱) - ۲۵۵.

موضوع: روان‌شناسی -- تحقیق -- روش‌شناسی

موضوع: Psychology -- Research -- Methodology

موضوع: روان‌شناسی -- روش‌های آماری

موضوع: Psychology -- Statistical methods

نسخه افزوده: اکبری، مینا، ۱۳۶۶ شهریور -

رده‌بندی کنگره: BF۷۶/۵

رده‌بندی: ۱۵۰/۷۲۴

شماره کتاب: سی ملی: ۶۲۰۲۰۶۱

مؤلف: دکتر ابوالقاسم اکبری

دکتر مینا اکبری

ناشر: انتشارات رشد و توسعه

نوبت چاپ: اول ۳۹۹

شمارگان: ۵۵۰

قیمت: ۴۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹ - ۲۱ - ۶۱۴۹ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - 9-21-6149-600-978

مرکز فروش: انتشارات ساوالان: روبروی دانشگاه تهران - پاساژ فروزنده - شماره ۲۱۴

تلفن: ۶۶۹۵۱۹۴۳ نمابر: ۶۶۹۶۱۲۷۵

مرکز پخش تهران و شهرستان‌ها: پاسارگاد؛ تلفن: ۶۶۹۶۱۱۶۳ و ۶۶۴۱۴۸۳۱

انتشارات رشد و توسعه: دماوند، میدان امام خمینی (ره)، جنب حوزه علمیه امام صادق (ع)، پلاک ۳۴.

تلفن: ۷۶۳۲۰۰۲۲ نمابر: ۷۶۳۲۲۷۹۳

Email: RT_akbari@yahoo.com

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۱	 فصل اول: علم و روش های علمی
۱۲	تعریف روش
۱۲	تعریف علم
۱۴	روش علمی
۱۵	ویژگی های روش علمی
۱۵	اهداف علم
۱۷	معرفت علمی
۱۷	مهم ترین مرزهای پژوهش علمی
۲۱	 فصل دوم: تحقیق و مفاهیم آن
۲۲	تعریف تحقیق
۲۲	تعریف مفاهیم
۲۳	تحقیق علمی
۲۴	اهداف تحقیق
۲۵	پیش نیازهای تحقیق
۲۶	اهمیت تحقیق
۲۷	نقش تحقیق علمی در جامعه
۲۸	ویژگی های تحقیق از نظر تاکمن
۲۸	منابع اطلاعاتی
۳۰	شناخت مشکل
۳۰	منابع انتخاب مشکل
۳۱	 فصل سوم: متغیرهای تحقیق و تعاریف آن
۳۲	تعریف متغیر
۳۴	انواع متغیرها
۳۸	مشخصات متغیرها
۳۹	کنترل کردن متغیرهای فرعی
۴۹	مراحل اندازه گیری متغیرها
۴۰	انواع مقیاس ها

۴۳	فصل چهارم: سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق.....
۴۴	تعریف سؤال
۴۵	انواع سؤال‌های تحقیق
۴۷	اهمیت تدوین سؤال‌های تحقیق
۴۷	فرضیه
۴۹	ویژگی‌های فرضیه
۴۹	فرضیه‌های جهت‌دار
۵۰	فرضیه تحقیق و فرضیه آماری
۵۱	تأیید یا رد فرضیه
۵۲	تفاوت فرضیه و مشاهده
۵۲	فرضیه، نظریه، قانون و اصل
۵۳	شیوه‌های تدوین، نگارش و ارزیابی فرضیه
۵۵	فصل پنجم: پیشینه سؤال و ادبیات تحقیق.....
۵۶	تعریف پیشینه مطالعاتی
۵۶	مروری بر ادبیات تحقیق
۵۷	اهداف پیشینه تحقیق
۵۸	اهمیت مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق
۵۸	هدف مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق
۶۱	دامنه مطالعه منابع
۶۲	مراحل اجرای مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق
۶۳	نمایه‌ی آموزش و پرورش
۶۴	نظریه
۶۵	انواع نظریه
۶۶	نقش نظریه در تحقیق
۶۷	قانون علمی
۶۹	فصل ششم: جامعه و نمونه‌گیری.....
۷۰	تعریف جامعه
۷۰	مناسب بودن محیط و جمعیت پژوهش
۷۱	تعریف نمونه
۷۱	نکات و شرایط نمونه‌گیری
۷۳	انواع روش‌های نمونه‌گیری تصادفی
۷۷	نمونه‌گیری غیرتصادفی (نمونه‌گیری در دسترس)
۷۹	مزایای روش نمونه‌گیری نسبت به روش سرشماری

۷۹	معایب روش نمونه گیری
۸۰	عوامل مؤثر در تعیین اندازه نمونه
۸۲	برآورد حجم نمونه

۸۵	فصل هفتم: روش تحقیق
۸۶	انواع تحقیق بر حسب هدف
۸۹	ارتباط متقابل پژوهش های کاربردی و بنیادی
۸۹	انواع تحقیق بر حسب موقعیت
۹۰	روش تحقیق بر حسب زمان
۹۱	روش های تحقیق و سطوح تحقیقاتی
۹۱	انواع تحقیق بر حسب روش انجام آن

۹۳	فصل هشتم: روش تحقیق تاریخی
۹۴	تعریف تحقیق تاریخی
۹۵	هدف تحقیق تاریخی
۹۶	ویژگی های تحقیق تاریخی
۹۶	منابع اطلاعاتی در تحقیق تاریخی
۹۹	گردآوری و ارزشیابی اطلاعات پژوهش تاریخی
۱۰۱	مراحل انجام تحقیق تاریخی
۱۰۲	تجزیه و تحلیل تاریخی
۱۰۳	تهیه گزارش تحقیق

۱۰۵	فصل نهم: روش تحقیق توصیفی
۱۰۶	تعریف تحقیق توصیفی
۱۰۷	۱- تحقیق زمینه یابی (پیمایشی)
۱۰۷	تعریف تحقیق زمینه یابی
۱۰۷	هدف تحقیق زمینه یابی
۱۰۹	انواع تحقیق زمینه یابی
۱۱۰	روش تحقیق زمینه یابی
۱۱۲	۲- تحقیق همبستگی
۱۱۲	ویژگی های تحقیق همبستگی
۱۱۴	برنامه ریزی تحقیق همبستگی
۱۱۵	۳- تحقیق علی - مقایسه ای (پس رویدادی)
۱۱۷	مراحل تحقیق علی - مقایسه ای
۱۱۸	تفاوت روش علی مقایسه ای با روش آزمایشی

۱۱۹	فصل دهم: تحقیق تجربی (آزمایشی) و شبه تجربی
۱۲۰	۱- تحقیق تجربی (آزمایشی)
۱۲۰	ویژگی‌ها یا عوامل کلیدی آزمایش
۱۲۱	گروه‌ها در تحقیق آزمایشگاهی
۱۲۲	مراحل روش آزمایشی
۱۲۲	اعتبار درونی
۱۲۴	اعتبار بیرونی
۱۲۵	مشکلات تحقیق تجربی یا غیرممکن بودن آن
۱۲۶	رعایت جنبه‌های اخلاقی در آزمایش‌های مربوط به انسان
۱۲۸	تحقیق نیمه تجربی (شبه آزمایشی)
۱۲۹	ویژگی‌های تحقیق نیمه تجربی
۱۳۰	مشکلات روایی پژوهش شبه تجربی

۱۳۱	فصل یازدهم: روش تحقیق کیفی
۱۳۲	تعریف تحقیق کیفی
۱۳۲	طبقه‌بندی روش تحقیق کیفی
۱۳۳	نقاط قوت تحقیق کیفی
۱۳۴	مراحل تحقیق کیفی
۱۳۴	مشکلات تحقیق کیفی
۱۳۶	تحقیق قوم‌نگاری
۱۳۷	فرایند تحقیق قوم‌نگاری
۱۳۸	ویژگی‌های تحقیق قوم‌نگاری
۱۴۰	اقدام پژوهی
۱۴۱	هدف اقدام‌پژوهی در عمل از نظر مفهوم و محتوا
۱۴۳	ویژگی‌های پژوهش در عمل
۱۴۵	مراحل اقدام‌پژوهی
۱۴۶	بازبینی و مستندسازی
۱۴۶	اعتباریابی

۱۴۹	فصل دوازدهم: طرح تحقیق
۱۵۰	تعریف طرح
۱۵۱	دلایل توجیهی تهیه طرح تحقیق
۱۵۲	طرح‌های تحقیق تجربی مقدماتی
۱۵۵	طرح‌های تحقیق تجربی (آزمایشی)
۱۵۹	ساختار طرح تحقیق

۱۶۵	فصل سیزدهم: روش گردآوری اطلاعات
۱۶۶	گردآوری اطلاعات در تحقیق کمی و کیفی
۱۶۶	روش های مختلف جمع آوری اطلاعات آماری
۱۶۷	ابزارهای اندازه گیری
۱۶۷	تعریف ابزار
۱۶۷	مشاهده
۱۷۰	مصاحبه
۱۷۳	پرسشنامه
۱۷۵	مقیاس درجه بندی رفتار
۱۷۶	گروه سنجی
۱۷۸	نگرش سنج
۱۸۱	واقعۀ نگری
۱۸۲	موارد استفاده واقعۀ نگاری
۱۸۳	تست
۱۸۶	تحلیل محتوا
۱۸۷	مراحل تحلیل محتوا
۱۹۱	سایر زمینه های کاربردی
۱۹۱	ویژگی های ابزارهای اندازه گیری
۱۹۱	استاندارد بودن
۱۹۲	تعریف اعتبار
۱۹۶	روایی
۱۹۸	عملی بودن
۱۹۹	فصل چهاردهم: روش های تجزیه و تحلیل داده ها
۲۰۰	تعریف تجزیه و تحلیل
۲۰۰	تجزیه و تحلیل اطلاعات طبقه بندی شده
۲۰۰	استفاده از روش های آماری
۲۰۴	نمودارها
۲۰۹	محاسبه انحراف استاندارد
۲۱۰	ضریب همبستگی
۲۱۳	مثال های توصیفی
۲۱۵	مثال های استنباطی
۲۱۵	آزمون Z
۲۱۶	آزمون تی تست t.test
۲۱۶	تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون توکی

۲۱۸	تحلیل واریانس دو طرفه
۲۱۹	آزمون غیر پارامتریک
۲۲۰	تجزیه و تحلیل کیفی

۲۲۳	فصل پانزدهم: گزارش تحقیق
۲۲۴	تعریف گزارش تحقیق
۲۲۵	اهداف گزارش تحقیق
۲۲۶	ساختار گزارش نهایی تحقیق
۲۳۱	کیفیت گزارش تحقیق
۲۳۱	تهیه و تنظیم مقاله‌ی علمی
۲۳۲	معیار نقد یک گزارش تحقیقاتی
۲۳۴	نمونه‌ی از بحث و نتیجه‌گیری گزارش یک تحقیق
۲۴۰	پیشنهادهای تحقیق
۲۴۱	سؤال‌های چندگزینه‌ای

۲۴۱	پیوست‌ها
۲۴۶	پیوست ۱. جدول آزمون
۲۴۷	پیوست ۲. جدول آزمون می‌دو
۲۴۸	پیوست ۳. جدول ضریب همبستگی پیرسون
۲۴۹	پیوست ۴. جدول ضریب همبستگی اسپیرمن
۲۵۰	پیوست ۵. کلید سؤال‌های چندگزینه‌ای

۲۵۱	فهرست منابع
۲۵۱	الف - فهرست منابع فارسی
۲۵۵	ب - فهرست منابع انگلیسی

مقدمه مؤلف

آشنایی با روش تحقیق برای درک کشف حقایق و شناخت مسائل، ضرورتی است. از همین رو فلاسفه، علما و پژوهشگران رشته‌های علمی مختلف همواره در پی یافتن و ابداع روش‌های تحقیقی بوده‌اند که از صحت و اطمینان بیش‌تری برای رسیدن به حقیقت و تشخیص مسائل برخوردار باشند. این مسئله در علوم رفتاری با همه‌ی ویژگی‌ها و پیچیدگی‌های آن، از اهمیت و حساسیت بیش‌تری برخوردار است.

این مجموعه ضمن رعایت نکات علمی حقیقت‌یابی در علوم رفتاری و زمینه‌های وابسته، مانند علوم تربیتی، روان‌شناسی، مدیریت، جامعه‌شناسی با توجه به سرفصل‌های این رشته‌ها تدوین گردیده است تا راهنمایی برای دانشجویان سطوح مختلف تحصیلی در تهیه و تدوین پروپوزان نویسی تحقیق، تهیه مقالات علمی و تدوین پایان‌نامه‌ها و همچنین ارائه سبک خاصی از مستندسازی باشد. در این راستا از تجربیات چندین تحقیق‌کشوری و استانی که در طول دوره تدریس این کتاب استفاده نموده‌ام که در فصول مختلف این اثر به تناسب از نتایج و متدولوژی آن‌ها در راستای قوام بخشیدن و روشن شدن بهتر مطالب استفاده شده است.

برای انجام تحقیق باید فایده‌ای حاصل شود. ابتدا باید گفت که تحقیق برای حل چه مسئله‌ای انجام می‌شود؟ پس در آغاز باید مسئله‌ای عنوان شود و سپس مراحل بعدی آن شروع شود. در مسئله چیستی، چگونه، و چرا؟ آن، ابعاد، زوایا، عمق و شدت مسئله و پیامدهای آن باید تشریح گردد. باید بررسی شود قبلاً برای حل این مسئله، تحقیقی صورت گرفته است یا خیر؟ چنانچه انجام شده باشد برای حل مسئله از اطلاعات و نتایج آن تحقیق استفاده می‌کنیم، ولی ممکن است تحقیق یاد شده به اندازه‌ی جغرافیایی متعلق به محل یا کشور دیگری باشد، یا تحقیق در گذشته خیلی دور انجام شده و برای ابعاد جدید مسئله، راه‌حلی ارائه نداده باشد یا این‌که آن تحقیق به همه ابعاد و زوایای مسئله نپرداخته باشد.

در چنین موقعیتی، برای حل مسئله نیاز به انجام تحقیق جدید تا رسیدن به راه‌حل نوین و و کارآمد است. پس از این‌که مسئله مشخص شد برای شناسایی ابعاد مختلف آن باید پرسش‌های متعددی را مطرح نمود و پدیده‌ها و متغیرهای دخیل در مسئله و روابط موجود میان آن‌ها را شناخت. قبل از گردآوری اطلاعات، دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل آن‌ها می‌توان با توجه به آگاهی‌ها و تجربه‌ی قبلی، پاسخی حدسی یا احتمالی به صورت فرضیه به آن پرسش‌ها داد. جهت انجام تحقیق باید برنامه‌ریزی و زمان‌بندی صورت گیرد. سپس سازماندهی

تحقیق در قالب محورها، بخش‌ها، فصل‌ها و مباحث‌های مورد نیاز در موضوع تحقیق انجام شود. مسلماً در انجام تحقیق محقق با مشکلات و محدودیت‌هایی روبرو می‌شود که بر کم و کیف تحقیق تأثیرگذار است و لازم است در هنگام گزارش نهایی تحقیق این محدودیت‌ها و

مشکلات به اطلاع خوانندگان برسد.

دقت در ارائه نتایج تحقیق، مصرف‌کنندگان امر پژوهش که به منزله‌ی استخوان‌بندی برنامه‌های توسعه‌ی جوامع بشری به شمار می‌آیند را یاری می‌رساند و به آن‌ها در برنامه‌ریزی‌های رشد و توسعه در شقوق مختلف علوم رفتاری و بالا بردن کیفیت و رفع مشکلات زندگی بشری کمک می‌کند.

این مجموعه می‌تواند پاسخگوی نیاز کسانی باشد که می‌خواهند در فرصتی محدود شمایی کلی از این درس را به دست آورند. در این زمینه مطالب بسیاری وجود دارد، اما نفس عمل در تدوین این مجموعه بر اختصار است. با این حال سعی شده محتوای آن بر اساس سرفصل‌های درس روش تحقیق در علوم رفتاری تدوین گردد.

چون هدف عمده‌ی این مجموعه تهیه یک کتاب درسی بوده است، لذا سعی شده با بررسی منابع مختلف در این حوزه درسی، مطالب به گونه‌ای تدوین شود که تدریس کتاب را برای مدرس یادگیری آن را برای دانشجویان روان سازد. ضمن این‌که فصل‌بندی کتاب به گونه‌ای است که مترادف نایت‌گر دانشجویان در تهیه پایان‌نامه، مقاله و خلاصه‌نویسی از کار تحقیقی باشد.

این اثر تحت عنوان روش‌های تحقیق در علوم رفتاری^۱ در پانزده فصل با این هدف که بتواند گام کوچکی در راستای تسهیل یادافعالی پژوهش بر دارد تدوین گردیده است. در فصل اول، علم و روش‌های علمی، در فصل دوم، تحقیق و مفاهیم آن، در فصل سوم، متغیرهای تحقیق و تعاریف آن، در فصل چهارم، سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق، در فصل پنجم، پیشینه سوابق و ادبیات تحقیق، در فصل ششم، جامعه و نمونه‌گیری، در فصل هفتم، روش تحقیق، در فصل هشتم، روش تحقیق تاریخی، در فصل نهم، تحقیق توصیفی (زمینه‌یابی، همبستگی و علی - مقایسه‌ای)، در فصل دهم، روش تحقیق تجربی (آزمایشی) و شبه تجربی، در فصل یازدهم، روش تحقیق کیفی، در فصل دوازدهم، طرح تحقیق، در فصل سیزدهم، روش گردآوری اطلاعات، در فصل چهاردهم، روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها و در فصل پانزدهم، گزارش تحقیق آمده است.

از خوانندگان محترم تقاضا می‌شود نکاتی که از نظر دور مانده یا کم‌تر به آن‌ها پرداخته شده است و دیگر نارسایی‌های احتمالی در این اثر را متذکر شوند تا انشاء... در چاپ‌های بعدی مورد اصلاح قرار گیرد.

مؤلفان